

نقش دفاع مقدس بر خودکارآمدی جانبازان جنگ تحمیلی شهر اهواز

جعفر ثمری صفا^۱، سمیه کاظمیان^۲، مژگان پوردل^۳، مرضیه سلطانی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۰۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۱۲

چکیده: جنگ تحمیلی به عنوان یک عامل استرس زا می تواند منجر به عوارض ناگواری در زندگی انسانها شود. افرادی که مستقیماً در جنگ تحمیلی شرکت می کنند و به نوعی در معرض ضربه های ناشی از این بلای خانمان سوز قرار می گیرند و اولین قربانیان جنگ هستند. اثرات جنگ تحمیلی تا اعماق خانواده ها و جامعه نیز نفوذ می کند. خانواده مجروحین، معلولین، شهدا و اسرا قربانیان فراموش شده این جنگ محسوب می شوند. هدف این پژوهش بررسی نقش دفاع مقدس بر خودکارآمدی جانبازان جنگ تحمیلی شهر اهواز بود. روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع علی -مقایسه ای بود و جامعه ی آماری آن شامل جانبازان شهر اهواز در سال ۱۳۹۸ بود. حجم نمونه ۱۵۰ نفر از جانبازان بودند که به روش در دسترس انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه ی خودکارآمدی عمومی (شرر و همکاران، ۱۹۸۲) بود. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که میانگین و انحراف معیار خودکارآمدی به ترتیب برابر ۶۲/۴۴ و ۷/۰۹ بود. نتایج پژوهش بیانگر این بود که دفاع مقدس و به نوعی جنگ تحمیلی با اینکه اثرات منفی بر سلامت روان جانبازان داشته ولی منجر به افزایش عزت نفس و ارزشمندی خود، احساس کفایت و کارایی در برخورد با مسائل زندگی که همگی اشاره به میزان خودکارآمدی در جانبازان دارند، گشته است.

واژگان اصلی: دفاع مقدس، جنگ تحمیلی، خودکارآمدی، جانبازان.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی مشاوره، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران.

۲. دانشیار گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

s.kazemian@atu.ac.ir

۳. دانش آموخته کارشناسی ارشد مشاوره مدرسه، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران.

۴. دانش آموخته کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب، تهران، ایران.

مقدمه

مهمترین پدیده ای که تا قبل از پیدایش جامعه موسوم به جامعه‌ی مدرن، ساختار سیاسی و اجتماعی و فرهنگی جوامع را تغییر داده، پدیده‌ی جنگ بوده است. جنگ را به مثابه‌ی هیجان‌انگیزترین پدیده‌ی اجتماعی می‌توان جزء لاینفک تاریخ و زندگی بشری دانست. هیچ مقطع و دوره‌ی تاریخی را نمی‌توان یافت که از خونریزی و خشونت انسانی مبرا باشد (خوراسگانی، ۱۳۶۸). اهمیت این پدیده را می‌توان از کثرت منابع مکتوب در زمینه‌ی تاریخ نگاری و واقعه نگاری در جوامع مختلف درک کرد که در آن‌ها موضوع جنگ‌ها بیش از هر عامل دیگری به چشم می‌خورد. جنگ‌ها منشا تحولات مهم منفی و مثبت سیاسی و فرهنگی و اقتصادی درون و میان ملت‌ها بوده‌اند.

مسئله جنگ یکی از مهم‌ترین و جدی‌ترین رخدادهای زندگی انسان است که حیات فردی و جمعی را به مخاطره می‌افکند، ولی هنوز هیچگونه اجماعی بر سر تعریف دقیق جنگ شکل نگرفته است. ابهام در تعریف مفهوم جنگ در حقوق بین‌المللی در حالی است که جنگ‌های معاصر تحت عنوان منازعه، درگیری، برخورد مسلحانه و غیره، با وسعت بیشتر و خسارت و تلفات سنگین‌تر، زندگی جوامع را عمیقاً تحت تاثیر قرار داده است (درودیان، ۱۳۸۲).

در طول تاریخ بشر همواره جنگ و دفاع بخش مهمی از زندگی انسان‌ها را به خود اختصاص داده است. زیاده طلبی‌ها و قلدری‌های یک دولت یک گروه خاص با هدف تصاحب جغرافیایی و مالی و ثروت سرزمین‌های ضعیف همسایه‌های خود به طور مکرر اتفاق افتاده است. از سویی دفاع در مقابل این حمله‌ها نیز همواره با استفاده از توان و قابلیت‌های خاصی که در بین اقوام و ملل مختلف جهان وجود داشته موجب شده تا گاهی به مهاجمان بیگانه درس عبرت و پاسخ‌گران داده شود.

فرهنگ دفاع و ایثار و شهادت یکی از ارزش‌هایی است که در تمام جوامع دارای جایگاه ویژه‌ای است و به عنوان یک فرهنگ رشد یافته و مترقی، جزء برترین مفاهیم الهی و در نتیجه والاترین و بهترین ارزش‌هایی است که یک فرد متعهد و پای‌بند به ملاک‌های انسانی و اخلاقی می‌تواند به آن مقام دست یابد (رجبعلی، ۱۳۸۵).

جنگ تحمیلی هشت ساله‌ی ایران و عراق یکی از رخدادهای مهم تاریخ بشر در قرن بیستم است. در این جنگ دو کشور و عراق، به ویژه از نظر نظامی و تامین تجهیزات جنگی، متحمل

هزینه های سنگینی شدند. در واقع نزدیک به نه سال، دارایی این دو کشور به سوی صاحبان صنایع نظامی سرازیر شد (خوراسگانی، ۱۳۳۸). اکنون نیز پس از گذشت ۲۲ سال از خاتمه‌ی این جنگ، هنوز آثار این واقعه بر جبین کشور ایران و عراق جلوه نمایی می‌کند. این جنگ، از آن حیث که قدمت هشت ساله داشته و اثرات فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی زیادی بر جای گذاشته است، تبلور خاصی دارد.

در طول جنگ میلیاردها تومان خسارت مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی به کشور وارد شد (عنبری، ۱۳۷۹). در آمارهای دهه‌ی ۱۳۷۰، نزدیک به ۳۵۰ هزار شهید از تلفات انسانی این جنگ گزارش شده است. البته آمار روزافزون جانبازان را نیز که در طول سال‌های بعد در اثر عوارض ناشی از جانبازی به شهادت رسیده اند، باید به این رقم افزود. در آمارهای بنیاد شهید حدود ۵۰۰ هزار شهید ذکر شده است.

جنگ تحمیلی و هشت سال دفاع مقدس، نکته‌های قابل توجهی به ایرانیان و حتی جهانیان آموخت. توجه به خودکفایی، گسترش و تقویت روحیه‌ی خودباوری، وحدت ملی، ایجاد روحیه‌ی جهاد و دفاع، گسترش ارزش‌های شهادت، همبستگی اجتماعی، ایثار و جانبازی و ... از آموزه‌های مثبت جنگ بوده اند. در مورد پیامدها و آثار تخریبی جنگ، مصادیق و تحلیل‌های متعددی وجود دارد. یکی از مهم‌ترین این مصادیق، آسیب دیدگی و جنگ زدگی است. آسیب دیدگان از جنگ نیز متنوع اند. اما در میان آنان، جانبازان به عنوان نماد و واقعیت‌های عینی جنگ از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند. با گذشت بیش از دو دهه از جنگ تحمیلی و رهایی نسبی از اثرات آن، هنوز بار رنج و سختی آن بر دوش این قشر سنگینی می‌کند. در میان جانبازان، گروه کثیری متحمل آسیب‌ها و صدمات غیرقابل توجهی شده اند جانبازان که درصد عمده‌ای، حدود نیم میلیون نفر از جمعیت ایران را به خود اختصاص داده اند، با مشکلات فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی متعددی روبه‌رو هستند (افروز و ویسمه، ۱۳۸۰؛ شایان، ۱۳۸۶).

آسیب‌دیدگی ناشی از جنگ، از دیرباز برای تمامی ملل از جمله ایران، به عنوان یک مسئله مهم مدنظر قرار گرفته است. این آسیب‌دیدگی شامل آسیب‌های جسمی و روانی حین و پس از جنگ می‌شود. در ایران آسیب‌های جسمانی و روانی که جانبازان در جنگ تحمیلی عراق و ایران تجربه کرده‌اند، آثار نامطلوبی بر بهزیستی معنوی، سلامت روان و کارکرد خانوادگی، شغلی و اجتماعی آنان برجای گذاشته است. توجه به زندگی افراد جانباز و ابعاد مختلف تجربیات شخصی،

خانوادگی، اجتماعی و شغلی آنان بسیار مهم است. بررسی‌های انجام‌شده در مورد آثار درازمدت جنگ بر وضعیت روانی - اجتماعی جانبازان، حاکی از آن است که گذشت زمان به نفع بهبودی بیمار نیست و علائم و اختلالات همراه با آن در جانبازان افزایش می‌یابد (آزادمرزآبادی، مقتدایی و آریاپوران، ۱۳۹۲). در میان ۵۲۶ هزار جانباز در کشور، اکنون بالغ بر ۸ هزار جانباز ۷۰ درصد و از این میان نیز بالغ بر ۲ هزار جانباز قطع نخاعی وجود دارد. بی‌گمان این دسته از افراد در طول زندگی خود با مسائل و مشکلات بسیار مواجه باشند. آنان در زمینه‌های اقتصادی، رفاهی، جسمی و روانی با تنگناهای زیادی مواجه اند (شایان، ۱۳۸۶).

یکی از حوزه‌های زندگی افراد جانباز که ممکن است تحت تأثیر جنگ و پیامدهای درازمدت آن قرار گرفته باشد، خودکارآمدی جانبازان است. خودکارآمدی در پژوهش حاضر به عنوان سازه اصلی نظریه شناختی - اجتماعی بندورا دارای ابعاد اجتماعی و هیجانی است. در بعد اجتماعی، رفتارهایی نظیر همکاری، مسئولیت‌پذیری، همدلی، خویشن‌داری، مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی مناسب، حل‌سازنده تنش‌های بین فردی و نگرش خوشبینانه فرد نسبت به اثربخشی در موقعیت‌های اجتماعی، خودکارآمدی اجتماعی را شکل می‌دهد (هالستید، اکاس، هاستینگز و گریفیت، ۲۰۱۸) و در حیطه هیجانی خودکارآمدی هیجانی به توانایی فرد برای مغلوب نشدن توسط هیجانهای منفی مانند خشم، اندوه و ناامیدی و تجربه یا بیان هیجان‌های مثبت، ثبات هیجانی و تعدیل عاطفه منفی در موقعیت‌های دشوار اشاره دارد (میلیونی و همکاران، ۲۰۱۴) افراد دارای خودکارآمدی هیجانی از پرخاشگری کمتر و رفتارهای سازگارانه و انطباقی بیشتر برخوردار هستند (مسورادو، مالونداویدال و لیورکا مستر، ۲۰۱۸). خودکارآمدی از نظریه شناخت اجتماعی آلبرت بندورا^۱ (۱۹۹۷) روان‌شناس مشهور، مشتق شده است که به باورها یا قضاوت‌های فرد به توانایی‌های خود در انجام وظایف و مسئولیت‌ها اشاره دارد. نظریه شناخت اجتماعی مبتنی بر الگوی علی سه جانبه رفتار، محیط و فرد است. این الگو به ارتباط متقابل بین رفتار، اثرات محیطی و عوامل فردی (عوامل شناختی، عاطفی و بیولوژیک) که به ادراک فرد برای توصیف کارکردهای روان شناختی اشاره دارد، تأکید می‌کند. بر اساس این نظریه، افراد در یک نظام علیت سه جانبه بر انگیزش و رفتار خود اثر می‌گذارند. بندورا (۱۹۹۷) اثرات یک بعدی محیط بر رفتار فرد که یکی

1. Halstead, Elas, Hastings & Griffith

2. Mesurado, Molonda Vidal & Liorca Mestre

3. Albet Bandura

از فرضیه های مهم روان شناسان رفتار گرا بوده است، را رد کرد. انسان ها دارای نوعی نظام خود کنترلی و نیروی خود تنظیمی هستند و توسط آن نظام برافکار، احساسات و رفتار های خود کنترل دارند و بر سرنوشت خود نقش تعیین کننده ای ایفا می کنند.

در طی سال های اخیر، روان شناسان از این واقعیت که خودکارآمدی فرد و نگرش و ادراک وی از خودش، رابطه ی بسیار نزدیکی با چگونگی رفتار او دارد، به خوبی آگاه شده اند. (تلا، ۲۰۱۱). پژوهشگران نشان داده اند که برای پیشرفت سطح بالا، افراد باید یاد بگیرند که چگونه فعالیت های خود را در راه رسیدن به اهدافشان تنظیم کنند (شات، مالوف، سیمیونک، مک کنل و هولاند^۲، ۲۰۰۲. بیاتانی، ۱۳۹۰). اکثر این افراد موفق به طور مناسبی از باورهای خود کارآمدی بالا برخوردار هستند و در سطح بالای انگیزش قرار دارند (بندورا^۳، ۱۹۹۷؛ زیمرمن^۴، ۲۰۰۸).

خودکارآمدی را به عنوان "باور به قابلیت های شخصی برای سازماندهی و اجراسازی مسیر عمل لازم برای تولید موفقیت" تعریف کرده اند (بندورا، ۱۹۹۷؛ به نقل از ساون آهن، بانگ و کیم^۵، ۲۰۱۷). خود کارآمدی به احساس عزت نفس و ارزش خود، احساس کفایت و کارایی در برخورد با زندگی اطلاق می شود میزان برآورده شدن معیارها از سوی ما احساس خود کارآمدی ما را تعیین می کند که دومین جنبه ی مهم خود خویشتن در نظریه بندورا است (شولنز^۶، ۱۹۹۰، به نقل از کریمی، جمهری، نقش بندی، گودرزی، بحیرایی و نیکخو، ۱۳۹۵).

در واقع می توان بیان کرد که خودکارآمدی به عنوان سطح اعتماد افراد نسبت به خود تعریف می شود و اشاره به درک افراد در ارتباط با توانایی انجام وظایف در موقعیت های مختلف دارد (ژهیو، چن، شی، لیانگ و لیو^۶، ۲۰۱۶). باورهای خودکارآمدی می توانند تأثیرات مثبت و منفی بر روی سلامت روانی افراد داشته باشند. این باورها موجب تأثیرگذاری بر شیوه تفکر، احساس، انگیزش یا رفتار فرد نیز می گردد (استرویل، تیوماسجان و اپورل^۷، ۲۰۱۱). باور به خودکارآمدی بالا می تواند بهترین پیش بینی کننده عملکرد فرد در تمام زمینه ها می باشد (بلومکیوست، دهقان فراشاه و

1. Tella

2. Schutte, Malouff, Simunek, McKenley & Hollander

3. Bandura

4. Zimmerman

5. Seon Ahn, Bong & Kim

6. Zhu, Chen, Shi, Liang & Liu

7. Strobel, Tumasjan & Sporrle

توماس^۱، ۲۰۱۶).

مطالعات اولیه در حوزه خودکارآمدی به بررسی خودکارآمدی در رابطه با وظایف مشخص پرداخته‌اند. مطالعات اخیر در این حوزه مفهوم خودکارآمدی را به مفهوم بزرگ‌تری تحت عنوان خودکارآمدی عمومی بسط داده‌اند. خودکارآمدی عمومی عبارت است از سطح اطمینان فرد به توانایی‌اش برای مدیریت موفق انواع مختلفی از تقاضاها، موقعیت‌های جدید و عوامل تنیدگی‌زا. اندازه‌گیری خودکارآمدی عمومی در موقعیت‌های مختلف نظیر ارزیابی میزان تحمل زنان سرپرست خانوار در شرایط دشوار، حایز اهمیت ویژه‌ای است (سوهاي^۲، ۲۰۱۳).

بخش عمده‌ی زندگی، توسط باورهای کارآمدی هدایت می‌شود، چراکه افراد معمولاً آن دست از کارهایی را دنبال می‌کنند که باور دارند به نتایج مطلوب می‌انجامد و در مورد انجام دادن کارهایی که باور دارند به شکست می‌انجامد انگیزه‌ای ندارند. از این رو، باورهای خودکارآمدی از قدرت انگیزشی بسیار بالا برخوردارند چراکه انتظارات پیامدی افراد در رابطه با موفقیت را تحت تأثیر قرار داده و میزان تلاش و ایستادگی فرد را تعیین می‌کنند (کار^۳، ۲۰۱۱).

از آنجا که جانبازان نقش عمده‌ای در دفاع از میهن اسلامی داشته‌اند، پس از گذشت سال‌های طولانی از جنگ تحمیلی ۸ ساله همچنان درگیر مشکلات جسمی و روحی ناشی از جنگ هستند. لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش دفاع مقدس بر خودکارآمدی جانبازان جنگ تحمیلی انجام گرفت.

روش

پژوهش حاضر توصیفی از نوع علی-مقایسه‌ای بود. در این پژوهش میانگین نمونه مورد نظر با میانگین جامعه مقایسه می‌شود. میانگین خودکارآمدی براساس پژوهش (حقایق، قاسمی، نشاط دوست، کجباف و خانبانی، ۱۳۸۹) برابر با ۵۷/۹۹ بود.

جامعه و نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر شامل جانبازان شهر اهواز در سال ۱۳۹۸ بود. حجم نمونه ۱۵۰ نفر از جانبازان بودند که به روش دردسترس انتخاب شدند.

1. Blomquist, Dehghanpour Farashah & Thomas

2. Sohail

3. Carr

ابزار پژوهش

پرسشنامه‌ی خودکارآمدی شرر (SGSES): برای سنجش خودکارآمدی، از پرسشنامه خودکارآمدی شرر و مادوکس استفاده شد. این مقیاس توسط شرر، مادوکس، مرکاندانت، پرنیک-دون، جاکوبس و راجرز (۱۹۸۲) ساخته شده است و ۱۷ سوال دارد. در این پرسشنامه برای هر سوال ۵ پاسخ، پیشنهاد شده است و طبق مقیاس درجه بندی لیکرت درجه بندی می شوند. سوالات ۱، ۳، ۸، ۹، ۱۳ و ۱۵ به صورت معکوس نمره گذاری می شوند. نمره بالا به معنی خودکارآمدی بالا و نمره پائین به معنای خودکارآمدی پائین بود. در پژوهش حسن نیا، صالح صدق پور و ابراهیم دماوندی (۱۳۹۳) جهت تعیین روایی، از روش تحلیل عاملی با استفاده از تحلیل مولفه نهایی اصلی با چرخش واریماکس بر ۱۷ گویه پرسشنامه انجام شد. ابتدا آزمون های مقدماتی جهت ارزیابی مناسب بودن نمونه برای تحلیل عامل، شامل کفایت نمونه گیری (KMO) و آزمون کرویت بارتلت انجام شد. این ضریب به ترتیب ۰/۸۷ و ۱۵۵۳/۴۰۸ ($P < ۰/۰۰۱$) به دست آمد، که بیانگر مناسب بودن داده ها برای تحلیل عامل است. نتایج تحلیل عامل، سه عامل را با ارزش ویژه بالایی یک نشان داد.

یافته‌های پژوهش

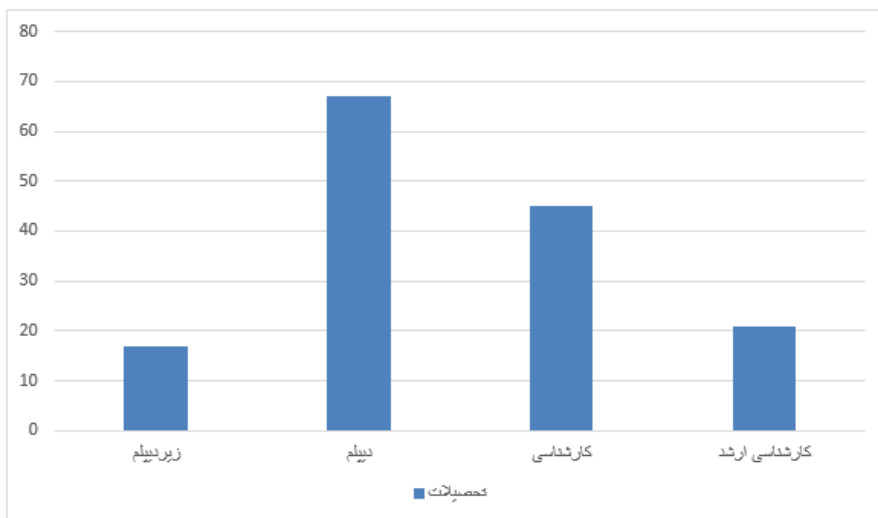
میانگین و انحراف معیار سن جانبازان شرکت کننده در پژوهش حاضر، $۶۷/۴۱ \pm ۴۷/۱۱$ سال بود.

جدول ۱: توزیع فراوانی وضعیت تحصیلات نمونه‌های موردپژوهش

وضعیت تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تراکمی
زیردیپلم	۱۷	۱۱/۳	۱۱/۳
دیپلم	۶۷	۴۴/۷	۵۶
کارشناسی	۴۵	۳۰	۸۶
کارشناسی ارشد	۲۱	۱۴	۱۰۰
کل	۱۵۰	۱۰۰	-

بر اساس جدول فوق، از ۱۵۰ جانباز شرکت کننده در پژوهش حاضر، ۱۷ نفر (۱۱/۳ درصد) دارای تحصیلات زیردیپلم، ۶۷ نفر (۴۴/۷ درصد) دیپلم، ۴۵ نفر (۳۰ درصد) کارشناسی و ۲۱ نفر (۱۴ درصد) کارشناسی ارشد بودند. همچنین نوع جانبازی ۸ نفر آنها شیمیایی، ۳۰ نفر اعصاب و

روان، ۱۵ نفر ضایعه نخاعی، ۸۶ نفر جسمی و ۱۱ نفر هم بیش از دو نوع معلولیت بودند.
 نمودار ۱: نمودار فراوانی وضعیت تحصیلات نمونه‌های مورد پژوهش

نمودار فوق، درصد تحصیلات جانبازان شرکت کننده را نشان می‌دهد.

جدول ۲: آزمون تی تک نمونه‌ای متغیر خودکارآمدی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	آماره تی	سطح معناداری
گروه جانبازان خودکارآمدی	۶۲/۴۴	۷/۰۹	۲/۲۰	۰/۰۰۲
میانگین جامعه	۵۷/۹۹	۱۲/۰۸		

براساس جدول ۲، میانگین و انحراف معیار خودکارآمدی به ترتیب برابر ۵۲/۴۴ و ۷/۰۹ به دست آمد. براساس میانگین خودکارآمدی جامعه که برابر با ۵۷/۹۹ می‌باشد، و میانگین بدست آمده از پژوهش حاضر که ۶۲/۴۴ است، تحلیل آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد که جانبازان دفاع مقدس از خودکارآمدی بالایی نسبت به میانگین جامعه برخوردار هستند ($P < 0/05$).

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مقایسه خودکارآمدی جانبازان زمان هشت سال دفاع مقدس انجام گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که خودکارآمدی جانبازان جنگ تحمیلی هشت ساله بالاتر از میانگین می‌باشد. به عبارتی جانبازان از خودکارآمدی بالایی برخوردارند. در تبیین یافته‌ی حاضر می‌توان اینگونه بیان کرد که در طول تاریخ بشر همواره جنگ و دفاع بخش مهمی از زندگی انسان ها را به خود اختصاص داده است. زیاده طلبی ها و قلدری های یک دولت و یا یک گروه خاص با هدف تصاحب جغرافیایی و مالی و ثروت سرزمین های ضعیف همسایه های خود به طور مکرر اتفاق افتاده است. از سویی دفاع در مقابل این حمله ها نیز همواره با استفاده از توان و قابلیت های خاصی که در بین اقوام و ملل مختلف جهان وجود داشته موجب شده تا گاهی به مهاجمان بیگانه درس عبرت و پاسخ گران داده شود. براساس نظریه ی بندورا (۱۹۷۷) به نقل از شرر، مادوکس، مرکاندانت، پرنیتیک - دون، جاکوبس و راجرز، ۱۹۸۲) عملکرد موفقیت آمیز افزایش انتظارات خودکارآمدی را به همراه دارد و اگر فرد تجارب موفقیت آمیز در یک حوزه داشته باشد. این تجارب می توانند به دیگر حوزه ها نیز تعمیم پیدا کنند. افرادی که در حوزه های مهم زندگی مانند اشتغال، تجربه ی نظامی و آموزشی تجارب موفقیت آمیز دارند. نسبت به افرادی که این تجارب را ندارند انتظارات خودکارآمدی بالاتری را از خود نشان می دهند (شرر، مادوکس، مرکاندانت، پرنیتیک- دون، جاکوبس و راجرز، ۱۹۸۲، حقایق و همکاران، ۱۳۸۹). بواسطه همین مباحث، جنگ تحمیلی و هشت سال دفاع مقدس نکته های قابل توجهی به ایرانیان و حتی جهانیان آموخت. توجه به خودکفایی، گسترش و تقویت روحیه ی خودباوری، وحدت ملی، ایجاد روحیه ی جهاد و دفاع، گسترش ارزش های شهادت، همبستگی اجتماعی، ایثار و جانبازی و غیره از آموزه های مثبت جنگ تحمیلی بوده اند. در دوران دفاع مقدس اگرچه همه رده های سنی حضور داشتند اما خیلی از مسائل را جوانان اداره کردند و به منصفه ظهور رساندند، یعنی به آن ها بها داده شد و به یک خودباوری و خودکارآمدی رسیدند که می توانند در برهه های حساس و جنگ، کشور را اداره کنند و سرفراز هم از این عرصه بیرون آمدند. قدرت خودکارآمدی، به میزان باور فرد به انجام موفقیت آمیز عمل یا رفتار در سطوح مختلف از دشواری اشاره دارد؛ یعنی باور فرد مبنی بر اینکه قوی و توانمند است یا ضعیف و ناتوان، یعنی اعتمادی که فرد به خود دارد و می تواند وظایف کاریش را دقیق انجام دهد. این نظر به خوبی در نقل قولی از مهاتما گاندی نشان

داده شده است: اگر من اعتقاد به این دارم که می‌توانم آن کار را انجام دهم پس مطمئنم که آن را انجام می‌دهم حتی اگر در آغاز راه غیرممکن باشد.

همچنین خودکارآمدی به واسطه انگیزه‌های درونی فرد موجب می‌شود فرد به طور خودانگیزه در محیط تلاش کند و در رویارویی با موانع پیش رو مقاومت بیشتری از خود نشان دهد. رزمندگان و جانبازان جنگ تحمیلی در دوران جنگ مشکلات و مسائل چالش‌برانگیز را به چشم خود دیدند، اما تقویت خودکارآمدی در آنان منجر شد که علاقه بیشتری به فعالیت‌هایی که در آن‌ها شرکت می‌کردند، داشته باشند، در برابر آن‌ها احساس تعهد و وظیفه‌شناسی کنند و در نهایت اینکه شکست‌ها موجب دلسردی شان نشود و خیلی زود آن‌ها را پشت سر بگذارند. آن‌ها آموختند چگونه بعد از هر شکستی می‌توانند به موفقیت دست یابند و چگونه از موفقیت‌های خود برای افزایش اعتماد به نفسشان استفاده کنند و آموختند که چگونه این تجربه‌ها را در زندگی شخصی‌شان به کار گیرند. خودکارآمدی به رزمندگان کمک کرد احساس ناامیدی، درماندگی و ناتوانی نکنند، جانبازان و رزمندگانی که خودکارآمدی بیشتری داشتند تلاش‌های خود را بی‌فایده نمی‌دانستند و سریع مضطرب و ناامید نشدند و هنگام برخورد با مشکلات، سریع احساس شکست نکردند و بر این باور بودند که می‌توانند با موانع زندگی به نحو مؤثرتری کنار بیایند. آن‌ها انتظار داشتند که بر مشکلات و موانع غلبه کنند و در انجام کارها استقامت کنند.

بنابراین از این نظر، می‌توان گفت دفاع مقدس احیاکننده خودکارآمدی و عزت نفس مردمی بود که آنان بار دیگر با اعتماد به نفس، تاروپود اسارت و ابستگی را گسستند و با تلاش و همت حرکت قطار پیشرفت و توسعه ایران اسلامی را شدت بخشیدند و قله‌های رفیع علم و دانش را فتح نموده تا شاهد عزت و عظمت کشور باشند. لذا از برکات مهم دفاع مقدس، تقویت اعتماد به نفس و خودکارآمدی بوده است، چرا که در دوران دفاع مقدس رزمندگان به این عقیده رسیدند که باید خود را باور کنند و با تکیه بر توانمندی‌های خود کشور را اداره کنند و بر همین اساس صنعت دفاعی با الگوپذیری از دفاع مقدس، بالنده و به اوج پیشرفت خود در ۴۰ سال اخیر رسیده است لذا تأثیر این خودکارآمدی و خودباوری، بعد از جنگ در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، و فناوری‌های نوین دفاعی، نمود فزاینده‌ای داشته است. همچنین امام خمینی (ره) در جمع روحانیون قم، تهران و آذربایجان در تاریخ ۲۵ مهر ۱۳۶۱ فرموده بودند: «این که شما با ابتکارات خود و با اعتماد به خداوند کارهای مهمی انجام داده‌اید و دستگاه‌های پیچیده را به کار انداخته‌اید،

موجب تقدیر و تشکر است. اتکاء به نفس و خودکارآمدی، بعد از اعتماد به خداوند منشأ خیرات است. و اگر کشور ما را آرام بگذارند، مردم همه‌ی امور را اصلاح می‌کنند. مهم این است شما خودتان را بیابید».

هشت سال جنگ تحمیلی موجب شد که جانبازان دچار آسیب‌های مختلف جسمی و روانی شوند. این آسیب‌دیدگی شامل آسیب‌های جسمی و روانی حین و پس از جنگ می‌شود. در ایران آسیب‌های جسمانی و روانی که جانبازان در جنگ تحمیلی عراق و ایران تجربه کرده‌اند، آثار نامطلوبی بر بهزیستی معنوی، سلامت روان و کارکرد خانوادگی، شغلی و اجتماعی آنان برجای گذاشته است، اما خودکارآمدی و باور به توانمندی در جانبازان منجر شد که با مسائلی که در زندگی با آنها روبه‌رو هستند، با روش حل مسئله برخورد نمایند.

نتایج این تحقیق نشان داد که خودکارآمدی و خودباوری، از جمله یکی از عواملی بود که سبب شد تا رزمندگان جمهوری اسلامی ایران در برابر یک تهاجم و تجاوز نظامی نیرومند مقاومت کنند. رزمندگان جمهوری اسلامی ایران بر پایه‌ی این سلاح، افزون بر اینکه توانست سرزمین‌های اشغالی خود را باز پس گیرد، مدت‌های مدیدی نیز دشمن را در لاک دفاعی فرو برد.

کتابنامه

- آزادمرزآبادی، اسفندیار؛ مقتدایی، کمال و آریاپوران، سعید (۱۳۹۲). «اثربخشی آموزش ذهن آگاهی بر علائم روانشناختی جانبازان با اختلال استرس پس از سانحه»، مجله علوم رفتاری، ۱۷(۱)، صص ۷۴-۶۷.
- افروز، غلامعلی و ویسمه، علی اکبر (۱۳۸۰). «بررسی رابطه‌ی میزان افسردگی فرزندان پسر جانبازان و نحوه‌ی ارتباط با پدرانشان»، مجله‌ی روانشناسی و علوم تربیتی، ۳۱.
- بیاتانی، محمد (۱۳۹۰). اثر بخشی آموزش خودکارآمدی و خودگردانی تحصیلی دانش آموزان. پایان نامه کارشناسی ارشد، منتشر نشده، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.
- پیوسته، سکینه؛ پیوسته، کلثوم. (۱۳۹۹). رابطه بین مدیریت زمان و خودکارآمدی با استرس شغلی معلمان ابتدایی شهر بجنورد. فصلنامه پژوهش های کاربردی در مشاوره، ۳(۳)، صص ۴۳-۶۶.
- خوراسگانی، ربانی (۱۳۸۶). جامعه شناسی جنگ، تهران: انتشارات فیروز.
- شاپان، فاطمه (۱۳۸۶). نگاه واقع گرایانه به مشکلات جانبازان، روزنامه‌ی رسالت، ش ۶۲۸۰.
- شولتز، دوان (۱۹۹۰). نظریه های شخصیت، ترجمه یوسف کریمی، فرهاد جمهری، سیامک نقش بندی، بهزاد گودرزی، هادی بحیرایی و محمدرضا نیکخو (۱۳۹۵). تهران: انتشارات ارسباران.
- عنبری، موسی (۱۳۷۹). بررسی وضعیت آسیب دیدگان جنگ تحمیلی، تهران: جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman.
- Blomquist, T., Dehghanpour Farashah, A., & Thomas J. (2016). Project management self-efficacy as a predictor of project performance: Constructing and validating a domain-specific scale. *International Journal of Project Management*, 34(8), 1417-1432.
- Carr, A. (2011). *Positive psychology*: Routledge.
- Halstead, E., Ekas, N., Hastings, R. P., & Griffith, G. M. (2018). Associations between resilience and the well-being of mothers of children with autism spectrum disorder and other developmental disabilities. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 48(4), 1108-1121.
- Mesurado, B., Malonda Vidal, E., & Mestre, A. L. (2018). Negative emotions and behavior: The role of regulatory emotional self_ efficacy. *Journal of ADOLESCENCE*, 64, 62-71.
- Milioni, M., Alessandri, G., Eisenberg, N., Castellani, V., Zuffianò, A., Vecchione, M., & Caprara, G. (2014). Reciprocal Relations between Emotional Self-Efficacy Beliefs and Ego-Resiliency across Time. *Journal of Personality*, 83(5), 552-563.
- Schutte, N.S., Malouff, J.M., Simunek, M., Mc Kenley, J. & Hollander, S. (2002). Characteristic emotional intelligence and emotional well-being. *Cognition and Emotion*, 16, 769-785.
- Seon Ahn, H., Bong, M., & Kim, S. (2017). Social models in the cognitive appraisal of self-efficacy information. *Contemporary Educational Psychology*, 48, 149-166.
- Sohail, N. (2013). Stress and academic performance among medical students. *J Coll Physicians Surg Pak*, 23(1), 67-71.

- Strobel, M., Tumasjan, A., & Sporrle, M. (2011). Be yourself, believe in yourself, and be happy: self-efficacy as a mediator between personality factors and subjective well-being. *Scand Journal Psychol*, 2(1), 43-48.
- Tella, A. (2011). An assessment of mathematics self-efficacy of secondary school students in osun state, Nigeria. *IFE Psycholog*, 19 (1), 430-440.
- Zhu, B., Chen, C., Shi, Z., Liang, H, & Liu, B. (2016). Mediating effect of self-efficacy in relationship between emotional intelligence and clinical communication competency of nurses. *International Journal of Nursing Sciences*, 3(2), 162-168.
- Zimmerman, B.J, Bandura, A. & Martinez-Pons, M (2008). Self-Motivation for academic attainment: The role of self-efficacy beliefs and personal goal-setting. *Review of Educational research*, 29(3), 663-676.